

La lluita de classes

MATERIALS PER A LLEGIR LA SECCIÓ 1ª DEL MANIFEST COMUNISTA

1ª Secció del Manifest Comunista: *Burgesos i proletaris.*

El Manifest Comunista (1848), és el programa de la Lliga Comunista, la primera organització del proletariat que va voler actuar d'una manera diguem-ne 'científica', i amb caràcter internacional. La Lliga, reunida clandestinament a Londres, va comissionar Marx i Engels (que s'havien conegut a París l'any 1844 i formaven part des de la primavera de 1847 de la prèvia Lliga dels Justiciers) per posar per escrit els fonaments teòrics de la seva actuació.

Reprimida d'una manera brutal per la policia, i amb molts dels seus militants condemnats a llargs anys de presó, la Lliga no va durar gaire, però el Manifest formula els criteris bàsics del pensament marxista i, específicament de la seva concepció de la història. Segons Engels, des de 1844 «Marx arribava ja a la conclusió general que no era l'Estat el que condicionava i presidia la societat burgesa, sinó pel contrari, aquesta la que condicionava i presidia l'Estat i que, per tant, la política i la seva història havien d'explicar-se pels factors econòmics i el seu desenvolupament, i no al revés». A aquesta tesi, Marx s'hi mantindrà sempre fidel i constitueix un dels nuclis del seu pensament.

La premissa fonamental del materialisme històric de Marx és que la forma que pren una societat està determinada per la manera com s'organitza la propietat dels mitjans de producció. La primera frase de la Secció Primera del *Manifest comunista* té un doble sentit: *descriu* el mecanisme històric i *prescriu* el que haurà de ser també el sentit de la història en el seu conjunt, quan s'estudia des d'un punt de vista materialista:

La història de tota la Societat fins ara és la història de la lluita de classes.

Des de la primera frase, Marx defineix el que entén ell com a criteri per a l'anàlisi de la història: no és un espai plàcid en què els humans es troben, sinó un camp de batalla entre grups que tenen situacions i interessos oposats. La història té per a Marx un element dramàtic: és la història de l'explotació i de la lluita material i concreta entre opressors i oprimits i aquesta lluita té un sentit etern.

Home lliure i esclau, patrici i plebeu, senyor i vassall, amo i fadrí, en una paraula, opressors i oprimits, han estat en un antagonisme constant, han sostingut una lluita ininterrompuda, adés dissimulada, adés franca, una lluita que acabava cada vegada amb una transformació revolucionària de la societat o amb la destrucció comuna de les classes en lluita.

És molt significatiu copsar qui protagonitza, a parer de Marx, la lluita de classes: la història no la fan ètnies, nacions, partits, o grups de ciutadans units per una determinada manera d'entendre el món, sinó classes socials, és a dir, grups amb

La lluita de classes

interessos econòmics organitzats. Per a Marx no és el pensament (teòric) el que determina l'acció dels humans en la història, sinó la seva situació (pràctica) en el camp de l'economia i el seu antagonisme real, material. Les formes de la lluita de classes són moltes i molt variades, però Marx s'interessa bàsicament per la que enfronta dues classes (*opressors i oprimits*).

La moderna societat burgesa, sorgida de la destrucció de la societat feudal, no ha abolit els antagonismes de classe. No ha fet més que establir, en lloc de les velles, noves classes, noves condicions d'opressió, noves formes de lluita.

La lluita de classes és, doncs, la forma en què la història es fa present en el concret. Com a concepte la lluita de classes no és una situació que es dona en un moment o un altre, sinó la forma dramàtica del moviment social. Sempre i arreu hi ha lluita de classes, protagonitzada per uns o altres grups humans organitzats.

La nostra època –l'època de la burgesia– es caracteritza, però, pel fet d'haver simplificat els antagonismes de classe. Com més va, la Societat es divideix més en dos grans camps enemics, en dues grans classes directament oposades l'una a l'altra: burgesia i proletariat.

La modernitat, l'època posterior a la Revolució francesa, presenta una divisió clara entre els qui posseeixen els mitjans de producció (tallers, fàbriques, eines...) i els desposseïts, que són tots els altres. I per a Marx la lluita entre ambdós grups és el motor de la història.

Marx no va 'inventar' la lluita de classes (la idea ja estava present en la historiografia romàntica), però sí que va ser el primer a veure que en la revolució industrial s'enfronten exclusivament dues classes socials bàsiques, burgesia i proletariat, quan a la seva època generalment se n'inclouien d'altres (especialment els pagesos o els terratinents). Ara, però, estem en una nova situació històrica: la lluita de classes s'ha fet mundial:

La gran indústria ha creat el mercat mundial, preparat per la descoberta d'Amèrica. El mercat mundial ha donat unes proporcions immenses al comerç, a la navegació i a les comunicacions terrestres. Aquest desenvolupament ha provocat, al seu torn, una expansió de la indústria; en la mateixa mesura en què s'estenia la indústria, el comerç, la navegació i els ferrocarrils, en aquesta mateixa mesura es desenvolupava la burgesia, augmentava els seus capitals i arraconava a segon terme les classes deixades per l'Edat mitjana.

El capital i el treball seran ara els protagonistes de la lluita de classes i aquesta lluita s'han fet mundial perquè el capitalisme és, també, un sistema econòmic d'abast mundial.

Veiem, doncs, que la moderna burgesia és el producte d'un llarg procés evolutiu, d'un seguit de revolucions en les formes de producció i de comunicació.

La tecnologia (i els descobriments geogràfics, que han portat amb ells el colonialisme) han construït un nou àmbit de relacions socials i d'aquí que Marx hagi estat sovint considerat un *pensador de la tècnica*, perquè en la seva concepció de la història, els canvis tecnològics i la gran indústria hi tenen un paper central. Marx és un historicista econòmic (com va mostrar Karl Popper a *La societat oberta i els seus enemics*), creu que existeix una manera de comprendre el futur de les societats que consisteix a descriure el seu passat, de manera que el futur està fèrriament determinat.

La lluita de classes

La burgesia és, ella també, el producte *d'un seguit de revolucions*, perquè la història és l'expressió de la dinàmica social.

Cadascuna de les etapes de l'evolució de la burgesia ha anat acompanyada d'un procés polític correlatiu.

Marx creu en el determinisme històric: els canvis socials no apareixen en el buit, són estrictament, el producte de canvis tecnològics, que porten també canvis en la forma d'apropiació de la riquesa i que finalment desemboquen en canvis polítics. La burgesia que fou oprimida sota el feudalisme és opressora ara perquè les condicions tecnològiques i polítiques també han canviat. No hi ha una autonomia de la política respecte de l'economia, ni tampoc no considera possible que un individu o una sèrie d'individus estiguin per raons morals en contra de l'evolució de l'economia. En Marx les estructures socials passen sempre per sobre dels individus concrets. Ara estem en una situació de *mercat mundial* i per això:

El poder modern de l'Estat no és més que un Comitè que administra els afers a tota la classe burgesa.

Aquesta subordinació total i radical de la política a l'economia que ell considera característica de la situació del capitalisme ja al seu temps, ha estat sovint blasmada a Marx (alguns crítics han parlat de *superstició de la causa única*), però és central en la seva concepció de la història. La revolució s'explica, i només és possible com a tal, per causes econòmiques. Per això la burgesia ha estat també revolucionària, cosa que posa de manifest amb una verborrea moralitzant molt de la seva època:

La burgesia ha tingut en la Història un paper altament revolucionari (...)

Ha ofegat en les aigües glacials del càlcul egoista la sagrada esgarripança de l'èxtasi religiós (...)

Ha convertit la dignitat personal en un valor de canvi (...)

... ha despulat de llur aparença sagrada totes les activitats fins aleshores respectables i considerades amb religiosa temor (...)

La burgesia ha esquinçat el vel de sentimentalitat i de tendresa de les relacions familiars i les han reduïdes a pures relacions pecuniàries.

És interessant observar la crítica al diner que hi ha en aquesta darrera frase. En un text titulat *Sobre la qüestió jueva* (1844, anterior, doncs, al *Manifest...*) Marx havia escrit ja: *El diner humilia tots els déus de l'home i els converteix en una mercaderia... Fins i tot el mateix amor, la relació entre un home i una dona, es mercadeja com un objecte de comerç.* En l'obra de Marx, la crítica a la burgesia depassa l'aspecte públic o polític: el que la burgesia ha aconseguit és convertir en diner i monetaritzar tot allò que toca, àdhuc els sentiments. La burgesia és una força social que ho dessacralitza tot, però que al mateix temps ho torna tot groller i vulgaríssim.

Amb un estil literari força retòric, influït per l'esplèndida ironia de Heine i tocat d'un punt profètic, ('inflat, declamatori i vuitcentista', en deia el gran socialista i teòric del republicanisme cívica català Manuel Serra i Moret (1884-1963), ja en la dècada de 1930), Marx considera que la burgesia, en dessacralitzar totes les relacions humanes, ha fet una tasca objectivament revolucionària. Ha destruït totes les idealitzacions i les ha sotmès a un únic criteri bàsic: el del seu valor econòmic. La burgesia no ha tingut gens de por a expressar la 'veritat' de les relacions humanes:

La lluita de classes

En un mot: ha substituït l'explotació velada per il·lusions polítiques i religioses per l'explotació franca, descarnada, directa i brutal.

Que l'explotació sigui així de clara (*franca, descarnada, directa i brutal*) és al mateix temps d'agrair (perquè la burgesia no amaga de cap manera el seu desig de dominar a tot preu, sense acceptar cap subterfugi) i directament sinistre. La burgesia el que ha fet és posar la praxi per sobre de qualsevol altra consideració i, en aquest sentit, és revolucionària.

Marx creurà sempre que la praxi de la burgesia es regeix per un desig intern i irreprimible de mort, de destrucció – i aquesta intuïció tanatàtica del capitalisme estava destinat a tenir una gran influència en la història de les revolucions marxistes. Si el comunisme soviètic, xinès, coreà o cubà no ha tingut cap problema moral a l'hora d'eliminar els seus adversaris, o per tancar-los al camp de concentració, és en bona manera perquè també en Marx hi ha la convicció que la burgesia pretén matar (de misèria) la classe treballadora. La pietat no té lloc en la història de la dominació burgesa i tampoc no n'ha tingut en el totalitarisme marxista.

La burgesia no pot existir sense revolucionar constantment els instruments de producció, és a dir, les condicions de producció, o sigui totes les condicions socials.

És important observar que Marx considera que, donat que la història és lluita (lluita de classes), la burgesia és també una classe revolucionària en la mesura que els mercats són, per definició dinàmics (els preus es negocien constantment, no són entitats fixes). Que per a Marx les *condicions de producció* siguin equivalents a les *condicions socials* també és molt significatiu. Altres teories de la història posarien l'accent en què hi ha condicions socials no directament vinculades a la producció (la llengua, la cultura, la tradició...), però el model del materialisme històric és clarament monocausal: la societat s'explica exclusivament per la producció material.

En canvi, el manteniment inalterable de l'antiga forma de producció era la condició de l'existència de totes les classes industrials anteriors. La revolució ininterrompuda de tots els estaments socials, l'eterna inseguretat i l'etern moviment caracteritzen l'època burgesa en relació a totes les altres. (...) Tot allò que és fix i estable és volatilitzat, tot allò que és sagrat és profanat i els homes acaben obligats a contemplar amb ulls esbalaïts llur situació social i llurs relacions mútues.

A diferència del món feudal i agrari on les coses i les idees es podien mantenir inalterables al llarg de centúries, la burgesia viu en un *etern moviment* en què res és per sempre. Per a la burgesia no hi ha res sagrat i això inclou, òbviament, que tampoc l'home i la vida humana és sagrada. Certament, el marxisme és la darrera baula d'una cadena de filòsofs que (com Plató i Hobbes) consideren els sentiments com un destorb important a l'hora de l'acció –i més encara en política.

La necessitat d'un mercat incessantment més extens per als seus productes escampa la burgesia per tot el món. Li cal establir-se a tot arreu, introduir-se i crear relacions per tot arreu.

La burgesia és, doncs, una classe cosmopolita, que impulsa els canvis i és capaç de veure el món com una totalitat global i, en aquest sentit, no té res a veure amb l'aristocràcia feudal (arrelada al seu món pagès). És una classe intrínsecament transformadora, que actua en un mercat que no és nacional sinó mundial.

La lluita de classes

Gràcies a l'explotació del mercat mundial per part d'ella, la burgesia ha donat un caràcter cosmopolita a la producció i al consum de tots els països. Amb gran desolació dels reaccionaris, ha arrancat la indústria del seu terreny purament nacional. Les primitives indústries nacionals han estat anihilades i encara són anihilades diàriament. Són suplantades per noves indústries la introducció de les quals esdevé un problema de vida o mort per a totes les nacions civilitzades.

La lluita de classes és per a la burgesia una qüestió de vida o mort com ho és la conquesta de cada cop més mercats.

I el que passa en la producció material, s'esdevé també en la intel·lectual.

Les cultures nacionals estan, doncs, destinades a desaparèixer, com està abocat a extingir-se qualsevol particularisme. El marxisme sempre ha tendit a veure la diversitat cultural com quelcom que desapareixerà com a conseqüència del cosmopolitisme i de la unificació del món que es produiria en convertir-se la humanitat sencera en un sol mercat: Conseqüentment, Marx profetitzava que les nombroses literatures mundials desapareixerien en forma d'una literatura mundial.

Mitjançant el ràpid perfeccionament de tots els instruments de producció i gràcies a les comunicacions infinitament facilitades, la burgesia arrossega també cap a la civilització àdhuc les nacions bàrbares. El bon preu de les seves mercaderies és l'artilleria pesada amb què bombardeja els fonaments de totes les muralles de Xina i obliga a capitular la xenofòbia més aferrissada dels bàrbars.

Marx simpatitzava amb el colonialisme anglès perquè el considerava 'civilitzador' (!) i mai no tingués cap commiseració pel patiment dels indis com a conseqüència del colonialisme — commiseració que, en canvi, sí havia tingut el pare del liberalisme, Adam Smith, el qual a *La riquesa de les nacions* avisà els treballadors anglesos que la sort dels pàries de l'Índia podia ser la seva si no s'organitzaven! —. És significatiu que Marx blasmi la xenofòbia dels oprimits del Sud (que ell anomena bàrbars) i no la dels colonialistes.

De fet, Marx comparteix l'optimisme dels burgesos del seu temps que consideraven la tecnologia i el progrés com una mena de noves divinitats i detestaven el pluralisme cultural, al mateix temps que no tenien ni el més mínim sentit ecològic.

La burgesia, en el seu domini de classe amb prou feines centenari, ha creat forces productives més formidables que totes les generacions pretèrites plegades. Submissió de les forces de la natura, maquinària, aplicació de la Química a la Indústria i l'Agricultura, navegació a vapor, ferrocarrils, telègrafs elèctrics (...) — quin dels segles passats haurien pogut sospitar que unes forces productives semblants dormien en el si del treball social?

Però el seu determinisme històric, portà Marx a profetitzar que la classe obrera continuaria el procés transformador que havia iniciat la burgesia, en la mesura que (com que només hi ha dues classes en lluita socialment significatives), la burgesia mateixa ha produït les condicions que porten a la seva superació:

[El règim burgès] s'assembla al bruixot impotent per a dominar ja els poders infernals que ell mateix ha conjurat.

(...)

El règim burgès ha esdevingut massa estret per a contenir la riquesa que ell mateix ha engendrat.

La lluita de classes

El capitalisme caurà víctima de les crisis mateixes que la seva expansió formidable ha produït. O en paraules de Marx, la mateixa creació de riquesa actua:

Preparant crisis més universals i més formidables i restringint els mitjans per a prevenir-les.

Les armes amb què la burgesia ha ensorrat el feudalisme es giren ara contra ella mateixa.

Però la burgesia no tan sols ha forjat les armes que li seran mortals, ha engendrat també els homes que les hauran de manejar, els moderns treballadors, els proletaris.

Marx, que segueix en això la dialèctica hegeliana, creia que tota entitat era capaç de crear la seva pròpia negació interna. El món avança per contradiccions i tota afirmació crea la seva pròpia contradicció. En aquest cas, els treballadors industrials (el proletariat) són la contradicció necessària de la burgesia. Marx defineix el proletariat amb aquestes paraules:

A mesura que evoluciona la burgesia, és a dir, el capital, creix paral·lelament el proletariat, la classe dels obrers moderns, els quals només viuen mentre troben feina, i només en troben a condició que llur treball faci créixer el capital. Aquests obrers, obligats a vendre's cada dia, són una mercaderia com qualsevol article comercial, i d'aquí ve que estiguin sotmesos igualment a totes les contingències de la competència i a totes les oscil·lacions del mercat.

El proletariat és, doncs, una classe sense autonomia, que depèn de la burgesia (de fet ha estat produït per ella en arrancar els pagesos pobres de la terra) i que, sota el capitalisme, només és considerat en tant que mercaderia. No es tracta d'una situació d'esclavatge: el treballador no viu sotmès al fuet i a les vergassades, sinó a la legislació fabril, als ritmes de treball insuportables i a tota mena de reglaments. El treballador no és un esclau, però és un instrument, un objecte i no un subjecte:

Aquest esdevé un simple accessori de la màquina, del qual hom demana només la maniobra més senzilla, més monòtona i més fàcil d'aprendre.

El proletariat és una classe sotmesa i miserable perquè la seva pròpia existència està junyida a la màquina:

... les despeses que origina el treballador es redueixen gairebé exclusivament als mitjans de subsistència que necessita per a la seva conservació i la perpetuació de la seva raça.

(...)

Masses d'obrers, amuntegades en la fàbrica, són organitzades militarment. Com si fossin vulgars soldats industrials. Són col·locats sota la vigilància d'una jerarquia d'oficials i sotsoficials. No són merament servidors de la classe capitalista; estan sotmesos cada dia, cada hora, al jou de la màquina, de l'encarregat i, sobretot, de cadascun dels burgesos.

El proletariat és, doncs, una classe cosificada, que no existeix per a ella mateixa sinó per a la producció de mercaderies i, a més, la seva explotació és un fet reconegut com a tal:

Aquest despotisme és tant més rebaixant, més odiós i més revoltant, com més públicament proclama que la seva única finalitat és el guany.

La lluita de classes

L'exploació és la llei universal del despotisme industrial exercit per la burgesia. Encara a les darreries de la seva vida, a *El Capital* (v.I), Marx escriurà que: *De portes endins de la fàbrica, el patró és un legislador absolut.*

I aquesta explotació s'estén també a dones i nens perquè se'ls pot pagar menys, de manera que el treball forçat a la fàbrica substitueix el joc infantil:

Les diferències de sexe i edat ja han perdut llur significació social per a la classe treballadora. Ara només hi ha instruments de treball que tenen un cost proporcional a llur edat i a llur sexe.

En definitiva, la concepció de la història en Marx és tràgica: només l'exploació defineix la situació de les persones humanes i només aquesta cosificació dóna, paradoxalment, identitat al proletariat: per sobre de qualsevulla altra consideració, els proletaris són explotats. Però la proletarització és la característica general de la societat que ha produït la burgesia i el destí mateix de les classes mitjanes:

Els antics estaments menestrals –petits industrials, comerciants i rendistes, artesans i pagesos–, totes aquestes classes van a parar dins el proletariat; en part, perquè llur petit capital és insuficient per a l'exploació de la gran indústria i ha de sucumbir davant la competència dels grans capitalistes, i en part, perquè llur habilitat és desvalorada per les noves forces de producció. Per això el proletariat es recluta en totes les classes de la població.

Marx no creu que es pugui resoldre la misèria de la immensa majoria de la població per mitjà, per exemple, de reformes legals. Només la lluita (la revolució, entesa com una lluita a mort), pot canviar la situació. Això és així perquè, des del seu origen, la classe obrera és una classe subordinada a la qual hom no atorga cap altra capacitat que la de produir.

D'aquí la necessitat que el proletariat descobreixi els seus propis interessos (això és la consciència de classe) i obri en conseqüència, fent-se conscient de la seva pròpia força i dels seus autèntics interessos, que consisteixen a acabar amb l'exploació. La misèria del proletariat esperona la lluita, que –essent estructural–, passa per diferents fases.

El proletariat recorre diverses etapes en la seva evolució. La seva lluita contra la burgesia comença amb la seva existència.

En la mesura que són classes antitètiques, la burgesia (el capital) i el proletariat (el treball) estan destinats a pugnar inevitablement, però aquesta situació de lluita és important perquè progressivament fa guanyar autoconsciència als explotats:

Al principi, els obrers lluiten individualment; després els treballadors d'una mateixa fàbrica; acabat, els treballadors d'un mateix ram dins una mateixa localitat, contra cadascun dels burgesos que els exploten directament.

En un primer moment, els treballadors actuen d'una manera primitiva (miren de rampinyar tot el que poden als qui els exploten, segons la màxima *fot a qui et fot*) i després s'organitzen com a *luddites* (s'amotinen i destrueixen les màquines que veuen com a eines d'exploació) i volen recuperar el tipus de vida protegit que existia en l'època medieval. El *luddisme* fou un moviment que aparegué a Nottingham i altres centres fabrils del Regne Unit a finals de 1811, dirigit per un personatge quasi mític, un obrer anomenat General Ludd, que coordinava la destrucció dels telers. De 1812 a 1817 diversos luddites foren condemnats a la

La lluita de classes

pena de la vida i penjats a la forca a Anglaterra, però estan documentats posteriorment casos de luddisme a Catalunya (Mataró) i al País Valencià (Alcoi).

No es limiten pas a dirigir llurs atacs contra el sistema de producció, el dirigeixen contra els instruments de producció mateixos; destrueixen les mercaderies forasteres que els fan la competència, fan malbé les màquines, calen foc a les fàbriques, cerquen de reconquerir la posició perduda del treballador medieval.

L'important d'aquestes lluites, tot i el seu objectiu una mica primari, és que creixi i es desenvolupi l'experiència del proletariat i la seva consciència de ser explotat.

Però a mesura que va creixent la indústria, el proletariat no es limita a augmentar; es concentra en masses més grans, la seva força creix i ell en té més esment. (...) De tant en tant la lluita esclata en forma de motí.

(...)

A vegades triomfen els obrers, però d'una manera passatgera tan sols. El veritable resultat de llurs lluites no és pas l'èxit immediat, sinó la unió dels treballadors, que pren un increment incessant.

L'important és fer créixer aquesta lluita, passant d'un combat pel salari i la subsistència a un altre nivell: el de la política. I aquest creixement de la consciència de classe, des de la pura subsistència a la lluita pel poder, la tècnica l'accelera:

Tota lluita de classes és, després de tot, una lluita política. I la unió, per arribar a la qual els homes de l'Edat mitjana amb llurs camins veïnals necessitaven segles enters, els proletaris moderns, amb els ferrocarrils, la duen a terme en pocs anys.

La burgesia, però, no és prou forta per enfrontar-se a les altres classes socials sense l'ajut dels treballadors. Per això necessita que els obrers l'ajudin a lluitar contra les restes de l'aristocràcia i contra aquelles fraccions burgeses que estan en contra de la indústria. Per això, la politització de la classe obrera ja els va bé, però inevitablement:

... Forneix al proletariat els elements de la seva pròpia formació, ço és: les armes contra ella mateixa.

Vencent les altres classes amb l'ajuda dels obrers, la burgesia corre el perill de ser vençuda pels obrers. Marx és sempre fidel a un esquema binari de lluita de classes:

De totes les classes que en el moment present es troben en front de la burgesia, únicament el proletariat és la classe positivament revolucionària. Les altres classes són destruïdes i enfonsades per la gran indústria i el proletariat n'és el producte més genuí [de la gran indústria].

Les classes mitjanes: petits industrials, petits comerciants, artesans, pagesos, combaten la burgesia a fi d'assegurar-se com a tal classe, llur existència davant la ruïna. Així, doncs, no són pas revolucionaris, són conservadors. Encara més, són reaccionaris, tracten de fer recular la roda de la història.

Marx, però, té molt clar que no es pot identificar el proletariat amb la massa de miserables: els proletaris són obrers industrials, tenen un coneixement de la tècnica i de la màquina que els fa diferents dels captaires i del que ell anomenà, en alemany, el *lumpenproletariat*, el proletariat esparracat, (en la traducció catalana, *la púrria del proletariat*), marginat social, mancat de dignitat i de consciència pròpia. Aquest concepte s'identifica amb el posterior de *white trash* (escombraria

La lluita de classes

blanca, que és el nom que els negres nord-americans van donar als blancs miserables que lluitaven amb ells pels salaris més baixos i pels llocs de treball sense qualificació.

El *lumpen* de Marx, o avui *white trash*, correspon al que antigament en deien els *ganduls*, i que ara a Catalunya s'anomenen els *quillos*, les *vanes* i els *kevins*, els *canis* o els *lorailos*. Són avui els fracassats de l'educació secundària, la gent mancada de qualificació professional, o els 'objectors al treball', que simplement sobreviuen en els estrats més baixos, amb feines de circumstàncies i sense horitzó. Pura carn d'assistència social. Un *quillo*, un *cani*, sempre podrà ser mobilitzat contra els interessos del proletariat, perquè mena una existència purament primària, no conscient d'ella mateixa. Vegeten en una vida que només té com objectiu prendre cervesa en un bar llardós i veure futbol per televisió en un sofà esparracat:

La púrria del proletariat, aquesta podridura passiva de les capes més baixes de la vella societat, és arrossegada d'en tant en tant per una revolució proletària; no obstant, d'acord amb tota la seva situació dins de la societat, sempre estarà a punt per deixar-se subornar per les maniobres reaccionàries.

És important destacar la diferència entre *proletariat* i *púrria* perquè una de les conseqüències de l'estat del benestar, posterior a Marx, ha estat el d'augmentar el nombre de *white trash*, els aprofitats que viuen de gorra de la beneficència. En la teoria marxista els membres de la *púrria* són contrarevolucionaris, perquè no tenen ni la capacitat ni la consciència suficient per tal de disposar d'un projecte propi de vida, i no disposen tampoc de les eines per desenvolupar-lo. No és difícil entendre que Marx hauria estat contrari a l'assistencialisme, a l'ajuda caritativa als pobres, perquè la caritat, lluny de resoldre el problema de l'explotació, crea grups de 'pobres subvencionats' i no resol el problema de la misèria sinó que el perpetua. Els oprimits no necessiten caritat sinó justícia i per a la tradició marxista qui viu de la caritat és una persona sotmesa, mancada de dignitat.

A diferència de la *púrria*, el proletariat té un projecte de vida propi. Estan capacitats per a posseir una concepció del món que és alternativa a la de la burgesia i tenen una consciència del caràcter internacional de la seva lluita:

Les lleis, la moral i la religió són per a ells altres tants prejudicis burgesos, darrera els quals s'amaguen altres tants interessos burgesos.

Al mateix temps, els proletaris constitueixen la immensa majoria de la població i per això, en una de les frases més repetides del *Manifest*, Marx escriu:

El moviment proletari és el moviment independent de la immensa majoria en interès de la immensa majoria.

Convé aturar-se en aquesta frase perquè forneix elements perquè permet qüestionar una lectura del marxisme, la de Lenin, Trotski i Stalin en la Revolució soviètica, clarament totalitària. D'una banda, en la concepció de Marx, el proletariat és un moviment *independent*, val a dir, que no pot ser reduït a un sol partit, d'altra banda és propi de la *immensa majoria*, val a dir no pot ser segregat per una minoria de funcionaris del partit o d'administradors de la consciència de classe, organitzats per aprofitar-se de l'impuls revolucionari. El proletariat és sempre revolucionari:

... no pot redreçar-se, no pot enlairar-se, sense fer saltar tota la superestructura de les capes que formen la societat oficial.

La lluita de classes

El proletariat és una classe internacional, i ja en 1846, Marx i Engels havien proposat canviar el crit de combat '*La fraternitat entre les nacions*' per '*la fraternitat del proletariat de tots els països*'. La pàtria del proletariat és qualsevol lloc on es doni una batalla contra els capitalistes. Però això no significa que la classe obrera sigui una classe cosmopolita: confondre internacionalisme i cosmopolitisme ha estat molt habitual després de Marx en que ara s'anomena *l'esquerra pija*, la *gauche caviar*, o els *pastanagues* (una curiosa barreja d'ecologistes i marxistes), que confonen la solidaritat obrera amb la submissió d'unes nacions a altres. Marx diu clarament que la lluita obrera és internacional perquè tots els obrers del món estan oprimits, però en la seva forma és nacional.

Per bé que no pas en el fons, en la forma, la lluita del proletariat contra la burgesia és una lluita nacional.

És dins cada nació que el proletariat ha de procedir, provocant el que Marx anomena una *guerra civil*, procurant pels seus propis interessos. En aquest sentit el proletariat no és nacionalista (no s'ha d'unir amb la seva pròpia burgesia), però sí ha de lluitar nacionalment a favor d'ell mateix.

Naturalment, el proletariat de cada país en particular ha d'acabar primer amb la pròpia burgesia [actuant dins] la guerra civil més o menys encoberta de la societat actual, fins al punt en què esclata en forma de revolució declarada i en què el proletariat assenta els fonaments del seu domini gràcies a l'enderrocament violent de la burgesia.

Marx és molt clar en negar la possibilitat política d'una via reformista, dins cada nació (no en un món abstracte i cosmopolita que no existeix!); cal *l'enderrocament violent de la burgesia*. La violència proletària estaria justificada com a resposta a la violència política i institucional, a la manca d'equitat en el repartiment de les càrregues socials i dels beneficis. Una veritable democràcia només seria possible en una societat veritablement igualitària i en interès del que abans ha anomenat la *immensa majoria*. Al cap. II del *Manifest*, Marx explicita en polèmica amb Max Stirner que el comunisme tal com l'entén Marx el que pretén és destruir la propietat privada i de cap manera, tota la propietat, a diferència del radicalisme polític d'un Stirner. Del que es tracta no és de destruir tota la propietat, sinó de tornar-la social, va a dir, de posar-la a l'abast de la immensa majoria. I és en aquest àmbit on cal jutjar-lo: aconseguí el socialisme fer créixer la propietat social en interès de la majoria?

El marxisme no va socialitzar la producció, com a molt aconseguí estatalitzar-la creant feixugues burocràcies i aparells d'extracció de plusvàlues brutals a través d'impostos. Però és en l'àmbit de la promoció de la llibertat i de la crítica on més clarament va fracassar el marxisme que, allí on s'ha aplicat, ha produït dictadures brutals (la URSS, Xina...) i ofegament burocràtic de la societat.

La profecia marxista implicava errors que en la perspectiva del temps que ha passat des que l'any 1848 es publicà el *Manifest comunista* són molt clars:

- 1.-** Marx suposava que el passat (la història) d'una societat, explica el seu futur, cosa que no és gens òbvia.
- 2.-** Suposava que els obrers industrials serien la immensa majoria de la població i avui la immensa majoria treballa en el sector serveis.
- 3.-** Considerava que la violència estructural era inherent a la societat, ignorant el paper de la llei (que pot ser canviada per procediments

La lluita de classes

majoritaris) per aconseguir l'equitat, mentre sobrevalorava el paper de la violència i de la mort.

4.- Considerava que la lluita de classes era l'únic motor de la història i infravalorava el pes d'altres factors, i específicament de la cultura.

5.- Creia que si s'imposava la propietat social dels mitjans de producció els humans serien racionals i lliures, però les dictadures totalitàries més brutals del segle 20 (el nacionalsocialisme alemany i els comunismes rus i xinès), han estat règims socialistes, en què els mitjans de producció eren socialment posseïts, sense que això hagi impedit que fossin governs criminals i genocides.

En definitiva, al *Manifest comunista* hi trobem dos elements: un de descriptiu (explica el paper històric que ha fet la burgesia desencadenant la revolució industrial) i un altre de prescriptiu (anuncia el paper del proletariat com a força revolucionària). Si el primer element, la seva descripció, tot i que expressada de manera molt retòrica, és bàsicament correcta, en canvi, des del punt de vista prescriptiu constitueix tot ell una profecia fallida. L'error de la profecia de Marx es pot resumir en la darrera frase del cap. 1 del text.

La burgesia produeix sobretot els seus propis enterradors. La seva ensorrada i el triomf del proletariat són igualment ineluctables.

Senzillament, el capitalisme (tal com havia previst Marx), s'ha convertit en un sistema global, que ha *transformat els fonaments* de les relacions dels humans entre si, però aquest fet no ha produït cap revolució *ineluctable*. En aquest aspecte és bastant obvi que Marx es va equivocar: les classes mitjanes van anar creixent al llarg del segle 20 al menys fins la dècada de 1970, al mateix ritme que els treballadors industrials es van anar incorporant al sistema capitalista i augmentant el seu consum.

Però els marxistes acostumen a somriure quan es diu que Marx es va equivocar. Potser Marx només va cometre l'error de creure en el col·lapse del capitalisme una mica més aviat del compte. Als Estats Units i al Regne Unit en les primeres dècades del segle 21, la diferència de rendes entre rics i pobres torna a ser percentualment la mateixa que al 1900 i l'any 2012 les cent persones més riques del món posseïen 1,9 bilions de dòlars, va a dir una riquesa tan sols una mica més petita que el Producte Interior Brut del Regne Unit. La concentració de grans capitals en molt poques mans, la crisi ecològica i el canvi climàtic, unit a l'existència de grans 'proletariats globals' als països del Sud, fa que no sigui tan senzill, ara com ara, *enterrar* Marx.

Des de Popper sabem, però, que la història no es pot escriure mai *a priori*. L'intent de preveure la història futura que feu Marx va fracassar i també va fracassar la seva confiança en la revolució violenta. Els coneixements de biologia evolutiva a partir de Wilson i la sociobiologia mostren, a més, que la lluita és, un instrument per canviar les coses, però només constitueix un mecanisme per resoldre el conflicte quan la cooperació és impossible perquè demana una gran despesa emocional i energètica.

La lluita de classes

L'edició d'EL MANIFEST COMUNISTA que esmentem correspon a la trad. catalana de Pau Cirera, Barcelona, Ed. Undarius, 1976 (1^a ed., Publicacions de la Unió Socialista de Catalunya, 1936), amb pròlegs de Manuel Serra i Moret i Joan Comorera i presentació de Jesús Maria Rodés.

L'edició considerada 'científica' del MANIFEST és la de David Riazanov (1870-1938), un marxista jueu rus executat per Stalin, de la qual hi ha traducció a llengua fàcil a cura de W. Rocés, publicada per Ed. Ayuso, Madrid, 1974.

AQUEST TEXT ESTÀ DEDICAT A LA MEMÒRIA D'EN PERE DE LA FUENTE i COLLELL (1946-2012), AMIC DE LA VERITAT, PROFESSOR DE FILOSOFIA A L'IES TERRA ROJA DE SANTA COLOMA DE GRAMANET, LLUITADOR ANTIFRANQUISTA I COMUNISTA DELS TEMPS DIFÍCILS, QUE VA FER DE LA SEVA VIDA UN EXERCICI DE DIGNITAT, D'ENTREGA ALS SEUS ALUMNES I DE SAVIESA.

ELS QUI HEM COMPARTIT AMB ELL EL SEU AMOR PELS LLIBRES, LA SEVA CONFIANÇA EN L'EDUCACIÓ COM A EINA D'ALLIBERAMENT I EL SEU SOMRIURE, MAI NO L'OBLIDAREM.